

Калініченко О.О.,
аспірант,
ДУ «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Кожне нове суспільство породжує нові надії. Культура, освіта дають людині можливості в реалізації своїх особистих прагнень, при виборі професії; визначенні характеру дозвілля, стилю особистого життя. І в цьому важлива роль належить соціальній сфері, яку можна розглядати і в перспективі як феномен життєдіяльності сучасного суспільства. Соціальна сфера - комплекс галузей, що забезпечують зростання рівня споживання та вдосконалення благ. Соціальна сфера передбачає тісний зв'язок людини та культури, освіти, науки, мистецтва, щоб задовольнити її потреби в гармонії з інтересами свого народу, всього цивілізаційного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі проблеми розвитку перспектив соціальної сфери знайшли відображення в роботах В. Базилевича, В. Важеніна [2], А. Величко, О. Гаврилюка, В. Гейця [3-4], А. Гриценка, Н. Іванової, В. Кудряшова, В. Куценко [5-6], Д. Львова, Д. Полозенка, А. Ревенка, Є. Синельник, В. Соболева, С. Соколенка та інших.

Незважаючи на значний досвід наукових пошуків, економісти й досі не дійшли єдиного висновку щодо перспектив розвитку соціальної сфери. Дослідження не повною мірою відображають проблематику формування бюджетно-фінансової політики для економік, що перейшли від командно-адміністративної до системи ринкового господарювання. Незначна кількість робіт, що присвячені впливу та перспективам розвитку на економічне зростання в умовах системної трансформації, дає лише фрагментарні уявлення про місце соціальної сфери в процесі перетворень.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні дискусійних питань стосовно основних тенденцій формування і розвитку соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна сфера, задовольняючи потреби населення в культурних цінностях, освіті, охороні здоров'я, комунальному обслуговуванні тощо, все більше впливає на виробництво матеріально-речового багатства через прискорення науково-технічного прогресу, створення необхідних передумов для підвищення рівня зайнятості у суспільному виробництві та раціональному використанні кадрового потенціалу, забезпеченні розширеного відтворення робочої сили, удосконаленні структури вільного часу працюючих. Одночасно з цим, розвиток соціальної сфери сприяє розв'язанню таких соціальних завдань, як формування гармонійно розвиненої особистості, ліквідація культурно-побутових розбіжностей між містом і селом, між соціальними групами населення і районами країни. Соціальна сфера повертає суспільству науковий потенціал [3, с. 82]. Це єдиний соціальний інститут, завдяки якому реалізуються, розвиваються, збагачуються наукові знання. Розвиток соціальної сфери бере участь у відтворенні головної продуктивної сили суспільства - людини, і тим самим активно впливає на створення сукупного продукту та визначає темпи соціально-економічного прогресу.

Роль соціальної сфери у суспільстві буде зростати. У ХХІ ст. соціальна сфера буде визначальною у розвитку економіки. Адже серед факторів економічного зростання на перше місце у світі вийшов людський фактор. Функціонування цієї сфери спрямовано на вдосконалення людини, її інтелектуальний і фізичний можливостей, духовних, культурних і соціальних потреб [7, с. 72].

Завдяки науково-технічному прогресу на ринку послуг відбуваються структурні зрушення на користь тих видів, які зумовлені розвитком комп'ютеризації, інформаційних технологій, нових засобів комунікацій. Піднесенню ринку послуг сприятимуть структурні зрушення, що відбуватимуться у промисловості, сільському господарстві, фінансово-банківській системі [10, с. 25]. В перспективі перевага надаватиметься платним послугам. Проте в умовах економічної кризи не було створено еквівалентних каналів задоволення базових соціальних потреб. А відтак, платні послуги не набули масового характеру. Підвищення тарифів на платні послуги призвело до скорочення їх споживання у натуральному вигляді.

Нині безкоштовні послуги освіти, охорони здоров'я ані за обсягом, ані за якістю не задовольняють потреби населення. Раніше споживання безкоштовних послуг збільшувало сімейний бюджет майже на 15%. Через відставання розвитку соціальної сфери від реальних потреб тривалий час значна частина послуг перебували в тіньовому секторі (діагностика, лікування, репетиторство тощо). Намагання відновити хоча б на мінімальному рівні споживчий стандарт послуг стане основою для розширення у цій сфері тіньової економіки та скорочення доходів бюджету [4, с. 682].

На сьогодні скажімо, ринок медичних послуг (платних) представлений всіма видами. Проте купівельна спроможність населення низька, а тому скорочується рівень споживання і цих послуг. Як наслідок, кількість задованих хвороб лише за останні 5 років збільшилась на 35% [8, с. 282]. А от

споживання послуг елітних медичних клінік, оздоровчих салонів, тренувальних залів збільшилось і стало престижним серед населення з високим рівнем доходів. Тому в перспективі гострою є проблема не лише поліпшення медичного обслуговування, а й формування здорового способу життя, зокрема серед дітей, підлітків та молоді [9, с. 22].

У подальшому формування перспектив розвитку соціальної сфери України повинно забезпечувати підвищення життєвого рівня населення, всебічний розвиток людини та зростання продуктивності праці. Разом з тим тут нагромаджено багато проблем, які потребують:

- визнання галузей соціальної сфери такими, що беруть активну участь у виробництві матеріальних і духовних благ та послуг;
- подолання залишкового принципу фінансування галузей загального призначення;
- подолання міжрегіональних відмінностей у рівні обслуговування населення та забезпечення його елементами соціальної інфраструктури у відповідності з нині існуючими нормативами;
- встановлення обґрунтованого рівня оплати праці фахівців галузей соціальної сфери, зокрема працівників освіти, охорони здоров'я, культури, науки;
- формування ефективної системи управління галузями соціального призначення в умовах різних форм власності;
- розробки нових типів проектів навчальних закладів, установ культури, охорони здоров'я з урахуванням формування ринкових відносин, широким використанням сучасного обладнання, оргтехніки;
- розробки науково обґрунтованих критеріїв розвитку матеріальної бази галузей соціальної сфери.

Перелічені заходи є передумовою для концентрації бюджетних асигнувань у напрямі соціального захисту населення та розвитку соціальної сфери. У цьому контексті особливо важливим пріоритетом має стати реформування системи оплати праці [1, с. 45]. Ці та інші заходи стануть основою зростання платоспроможного попиту жителів, у тому числі на відповідні послуги, сформують потребу держави та недержавних установ, у підготовці нових та перепідготовці існуючих фахівців.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, основне значення соціальної сфери полягає в тому, що весь комплекс її галузей забезпечує зростання рівня споживання та вдосконалення його структури. Послуги в цьому процесі виконують, як правило, роль фактора, який забезпечує відтворення робочої сили.

Зростання соціально-економічного значення послуг соціальної сфери обумовлюється перш за все глибокою трансформацією характеру самої праці, її інтелектуалізацією. Природно, переважання творчих начал у будь-якому виді трудової діяльності об'єктивно визначають необхідність оволодіння людиною глибокими та всебічними знаннями, не тільки безпосередньо пов'язаними з її професійною діяльністю. Розвиток соціальної сфери сприяє розв'язанню таких соціальних завдань, як формування гармонійно розвиненої особистості, ліквідація культурно-побутових розбіжностей між містом і селом, між соціальними групами населення і районами країни. Характер, зміст і напрями розвитку соціальної сфери підпорядковані потребам розвитку як матеріального виробництва, так і нематеріального. Вона не тільки бере участь у відтворенні головної продуктивної сили суспільства - людини і тим самим активно впливає на створення сукупного продукту, а й визначає самі темпи соціально-економічного прогресу.

Бібліографічний список

1. Айвазян С. А. Интегральные свойства качества жизни населения (моделирование, измерение. Информационное сообщение) / С. А. Айвазян // Проблемы информатизации. – 1999. - № 2. – С. 60-66.
2. Важенін С. Г. Соціальна інфраструктура народногосподарського комплексу / С. Г. Важенін. – М. : Наука, 1984. – 172 с.
3. Геєць В. М. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України / В. М. Геєць // Економіка України. – 2010. – № 3. – С. 4-20.
4. Геєць В. М. Суспільство, держава економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К. : НАН України, Інститут економіки та прогнозування, НАН України. – 2009. – 864 с.
5. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. – Чернівці : Видавець Лозовий В. М., 2011. – 656 с.
6. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : [монографія] / В. І. Куценко ; за наук. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина ; РВПС України НАН України. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 818 с.
7. Соціогуманітарний простір і розвиток продуктивних сил України: методологічні аспекти визначення взаємодії : [монографія] / [наук. ред. М. А. Хвесик] ; НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2009. - 92 с.

8. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К. : Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – 567 с.
9. Стратегічний розвиток підприємств невиробничої сфери регіону : [навч. посіб.] / [Школа І. М., Вдовіченко А. А., Ореховська Т. М. та ін.]. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – 288 с.
10. Федулова Л. І. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України / Л. І. Федулова ; НАН України Інститут економіки та прогнозування. – К., 2007. – 472 с.

Анотація

У статті проаналізовано сучасний стан соціальної сфери та її складових. Обґрунтовано місце соціальної сфери у підвищенні ефективності виробництва і добробуту населення. Увага приділяється подоланню негативних тенденцій, які зазнала сфера в останні роки. Визначено пріоритетні напрями розвитку соціальної сфери та її складових. Досліджено проблеми формування перспектив розвитку соціальної сфери на сучасному етапі. Запропоновані заходи для концентрації бюджетних асигнувань у напрямі соціального захисту населення та розвитку соціальної сфери загалом.

Ключові слова: соціальна сфера, соціальні завдання, особистість, добробут, кадровий потенціал, послуги.

Аннотация

В статье проанализировано современное состояние социальной сферы и ее составляющих. Обосновано место социальной сферы в повышении эффективности производства и благосостояния населения. Внимание уделяется преодолению негативных тенденций, которые испытала сфера в последние годы. Определены приоритетные направления развития социальной сферы и ее составляющих. Исследованы проблемы формирования перспектив развития социальной сферы на современном этапе. Предложенные мероприятия для концентрации бюджетных ассигнований в направлении социальной защиты населения и развития социальной сферы в целом.

Ключевые слова: социальная сфера, социальные задания, личность, благосостояние, кадровый потенциал, услуги.

Annotation

The modern state of social sphere and its constituents is analyzed In the article. Grounded place of social sphere in the increase of efficiency of production and welfare of population. Attention is spared overcoming of negative tendencies which was tested by a sphere in the last years. Certainly priority directions of development of social sphere and its constituents. Investigational problems of forming of prospects of development of social sphere on the modern stage. Offered measures for the concentration of budgetary assignments in the direction of social defence of population and development of social sphere on the whole.

Key words: social sphere, social tasks, personality, welfare, skilled potential, services.

УДК 37.015.6

**Мосійчук І.В.,
аспірант,
ДУ «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»**

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ВІДТВОРЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Економічні перетворення та структурна перебудова в Україні супроводжуються посиленням регіональних відмінностей щодо формування, використання та відтворення кадрового потенціалу. Деякі ознаки позитивних зрушень, що відмічаються в економіці за останні роки, мають нестійкий характер і на загальний стан кадрового потенціалу практично не впливають, у той час як негативні процеси позначилися на всіх складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми відтворення кадрового ресурсу привертає все більше уваги науковців, серед яких: Куценко В. [6], Будзан Б. [1], Криклій А. [5], Каленюк І. [4], Чалий О. [8] та інші. Якщо раніше досліджувалися переважно окремі аспекти нижчих рівнів підготовки та відтворення кадрів, то на сучасному етапі соціально-економічного розвитку держави залишається малорозробленим та потребує подальшого дослідження питання

перспективного розвитку відтворення кадрового потенціалу з урахуванням специфіки перехідного стану формування ринкової економіки.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз та визначення основних проблем розвитку системи відтворення кадрового потенціалу соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кадровий потенціал визначається як ресурсний аспект соціально-економічного розвитку соціальної сфери.

Система відтворення кадрового потенціалу сьогодні пов'язана з розширенням доступності отримання якісної освіти молодим поколінням, забезпеченням безперервності та наступності системи освіти усіх рівнів, впровадженням підготовки молоді за ступеневою професійно-технічною освітою.

Механізм розвитку системи відтворення кадрового потенціалу має сприяти вирішенню виявлених під час досліджень загальних проблем, характерних для галузей соціальної сфери: старіння кадрового складу, надлишкової кількості персоналу, неоптимального співвідношення основного виробничого персоналу та керівників, високої плинності кадрів, неефективного використання кадрового потенціалу, низької оплати праці тощо [1].

Основоположними факторами формування та відтворення кадрового потенціалу, природною основою кількісного відновлення є, безперечно, демографічні процеси [7]. За даними державного комітету статистики України, на початок 2011 р. чисельність населення України становила 45778,5 тис. осіб. За п'ять років з 2006 р. по 2010 р. чисельність населення скоротилася на 1 млн. 151 тис. осіб, а протягом 2011 року – на 184,4 тис. осіб (рис. 1).

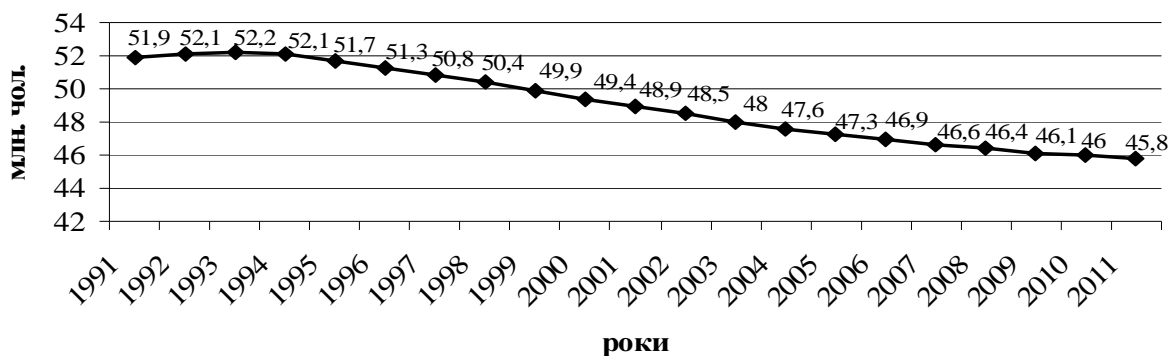

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення України у 1990-2010 рр., млн. осіб (на 1 січня 2011 р.)

Зміни, що стосуються відтворення кадрового потенціалу в галузях соціального призначення повинні бути спрямовані на вирішення двох складних завдань:

- підвищення рівня та вдосконалення системи оплати праці лікарів та іншого медичного персоналу, працівників освіти та культури з тим, щоб підняти рівень престижу медичної, освітньої та культурної професій, а відтак, зменшити відтік кадрів з галузей;

- створення стимулів до підвищення професійної підготовки медичних, освітніх та культурних кадрів, що впливатиме на збільшення ефективності надання послуг у системі охорони здоров'я, освіти, культури [6].

У механізмі відтворення кадрового потенціалу об'єктивно посилюються пріоритети на прискорення відтворення знань у структурі кадрового потенціалу медицини, культури та освіти, а стабільне економічне зростання соціальної сфери можливе лише на основі підготовлених у ВНЗ висококваліфікованих кадрів, які поглиблюють раніше набуті знання. Спостерігається абсолютне зменшення кількості прийнятих студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації на 83709 осіб та абсолютне збільшення їх у ВНЗ III-IV рівнів акредитації – на 107687 осіб (рис. 2).

У цілях підвищення ефективності відтворення кадрового потенціалу сфери освіти можна виділити декілька важливих напрямків: надання вищим навчальним закладам гарантійного рівня бюджетного фінансування, звільнення від податку, утворення оптимального режиму в отриманні і використанні необхідних ресурсів і засобів; концентрація зусиль у підготовці кадрів для сфери освіти у вищих вузах; розвиток спеціалізацій і кооперацій ВНЗ у підготовці і використанні педагогічних кадрів.

В сферах соціального призначення варто розглянути взаємопов'язані елементи відтворювального процесу кадрового потенціалу культурної, освітньої та медичної сфер: мотивація конкретного робітника, що входить до складу сукупного кадрового потенціалу соціальної сфери, ступінь збалансованості попиту та пропозиції на ринку праці соціальної сфери, рівень продуктивності трудової діяльності працездатного населення соціальної сфери.

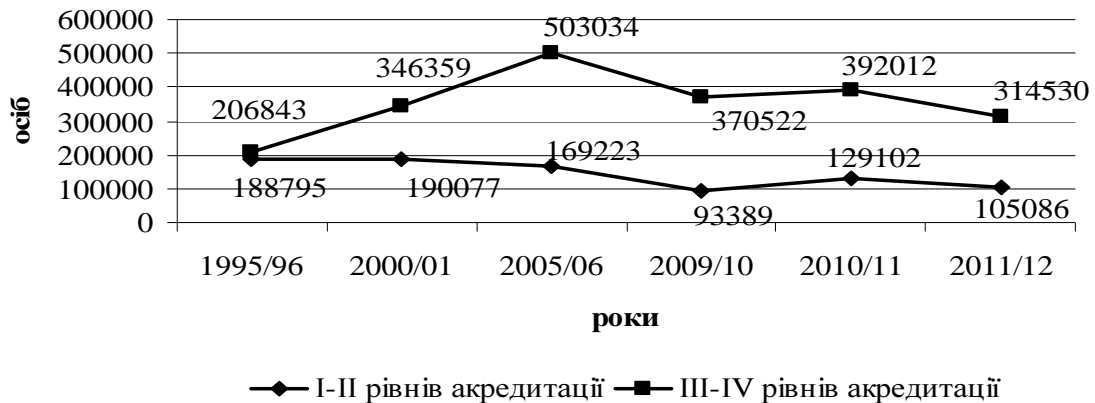

Рис. 2. Динаміка кількості прийнятих студентів у вищі навчальні заклади 1995-2012 рр., осіб (за даними державного комітету статистики України)

Для відтворення кадрового потенціалу соціальної сфери можна виділити такі методи: підвищення привабливості медичної, культурної та педагогічної освіти для випускників шкіл; робота з студентами профільних ВНЗ та училищ; закріплення кадрів, внутрішньогалузеві, міжгалузеві та корпоративні програми перепідготовки та підвищення кваліфікації; підвищення привабливості освітньої, культурної та медичної сфер в порівнянні з іншими сферами економіки; залучення кваліфікованих кадрів, що пішли в інші галузі економіки; міграційна політика.

Висновки з проведеного дослідження. З метою зниження плинності кадрів у соціальній сфері, закріплення молодих фахівців у закладах, куди вони направлені на роботу, слід відродити статус молодого спеціаліста та пільги, якими він користувався в радянські часи. Серед останніх:

- організація наставництва і персональний контроль керівника за процесом облаштування молодого спеціаліста в нових соціально-побутових умовах;
- надання матеріальної та соціально-психологічної допомоги;
- залучення молодих фахівців у систему комунікацій, їх участь у суспільному житті колективу, виконання спеціальних виробничих доручень, орієнтованих на максимальне входження молодого спеціаліста у ритм життя підприємства, організації;
- захист трудових інтересів, заборона звільнення до закінчення трьохрічного періоду перебування на роботі як молодого фахівця.

Бібліографічний список

1. Будзан Б. Кадрове забезпечення ринкових перетворень в Україні / Б. Будзан // Економічний часопис. – 1999. – № 10. – С. 22-24.
2. Вищі навчальні заклади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ>
3. Економічна енциклопедія : у 3-х т. – Т.3 / [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 2000. – 898 с.
4. Каленюк І. Деякі проблеми організації та фінансування професійної підготовки кадрів / І. Каленюк // Україна: аспекти праці. – 2001. – № 8. – С. 14-17.
5. Криклій А. С. Проблеми та перспективи підвищення ефективності підготовки фахівців / А. С. Криклій // Економіка та держава. – 2005. – № 3. – С. 60-64.
6. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : [монографія] / В. І. Куценко. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 818 с.
7. Статистична інформація / Держкомстат України. - Офіц. веб-сайт. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Чалий О. І. Трудові ресурси: аспекти формування та розвитку : [монографія] / О. І. Чалий, А. В. Лобза ; Дніпропетровський держ. фін.-ек. ін-т. - Дніпропетровськ, 2003. - С. 92-96.

Анотація

В статті визначена сутність поняття «кадровий потенціал», проаналізовані проблеми процесу розвитку відтворення кадрового ресурсу, причини кадрового дефіциту в сферах економічної діяльності, охарактеризована динаміка кількості прийнятих студентів у вищі навчальні заклади та динаміка чисельності наявного населення України, демографічний фактор формування та відтворення кадрового потенціалу, зазначені недоліки функціонування та регулювання відтворення кадрів, у цілях

підвищення ефективності відтворення кадрового потенціалу сфери освіти виділені напрямки, охарактеризовані методи відтворення кадрового потенціалу соціальної сфери

Ключові слова: кадровий потенціал, відтворення кадрового потенціалу, міграція, плінність кадрів, демографічні процеси.

Аннотація

В статье определена сущность понятия «кадровый потенциал», проанализированные проблемы процесса развития воссоздания кадрового ресурса, причины кадрового дефицита, в сферах экономической деятельности, охарактеризованная динамика количества принятых студентов в высшие учебные заведения и динамика численности имеющегося населения Украины, демографический фактор формирования и воссоздания кадрового потенциала, отмеченные недостатки функционирования и регуляции воссоздания кадров, в целях повышения эффективности воссоздания кадрового потенциала сферы образования выделенные направления, охарактеризованные методы воссоздания кадрового потенциала социальной сферы

Ключевые слова: кадровый потенциал, воссоздание кадрового потенциала, миграция, текучесть кадров, демографические процессы.

Annotation

The paper defined the essence of the concept of "human resources", analyzed the problems of the development of human resources playback, causes shortage in the areas of economic activity characterized the dynamics of the number of students accepted in universities and population dynamics of population of Ukraine, the demographic factor formation and reproduction of human resources, these shortcomings operation and regulation of reproduction rate, in order to better reproduction of human resources allocated for education areas described methods of reproduction of human resources social.

Key words: skilled potential, recreation of skilled potential, migration, fluidity of shots, demographic processes.

УДК 338.43:664.1

Доронін А.В.,
старший науковий співробітник,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ ТА ЦУКРУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сучасний стан цукробурякової галузі – найважливішої складової АПК України – зумовлює необхідність створення умов для забезпечення ефективного виробництва цукрових буряків та їх переробки на цукор. Однак чинники підвищення ефективності діяльності підприємств галузі діють неузгоджено або недостатньою мірою, що ускладнює економічну ситуацію на ринку цукру через його перевиробництво чи недовиробництво, суттєве підвищення собівартості цукрових буряків і цукру, відсутність взаємозв'язку між кількістю продукції та ціною, коливання за роками й протягом року цін на цукор, а низький рівень ефективності товаровиробників галузі не забезпечує їм розширеного відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження проблематики підвищення ефективності продукції аграрних підприємств висвітлені у наукових працях вітчизняних учених-економістів – В. Андрійчука, П. Гайдуцького, В. Месель-Веселяка, Б. Пасхавера, П. Саблука та ін. Значний внесок у розвиток цукробурякового підкомплексу АПК та шляхів його відродження зробили В. Бондар, О. Варченко, О. Заєць, М. Коденська, А. Фурса, М. Ярчук та інші вчені, наукові напрацювання яких пов'язані з практичним вирішенням конкретних проблем галузі. Однак, існує низка невирішених питань щодо підвищення ефективності виробництва цукрових буряків та цукру.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності підприємств цукробурякової галузі України та розробка шляхів забезпечення стабільного їх функціонування в умовах посилення економічної конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки кон'юнктура світового ринку цукру та цінова ситуація на внутрішньому ринку України сприяли збільшенню зацікавленості вітчизняних товаровиробників до розширення площ посіву цукрових буряків та виробництва цукру, що потребує в сучасних умовах підвищення ефективності їх діяльності.

Одним із шляхів підвищення ефективності буряківництва в Україні є додержання технологій вирощування цукрових буряків, основними елементами яких є живлення рослин та їх захист від